

Котова Олена Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет

ім. Б. Хмельницького

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНО-ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Дана стаття присвячена теоретичним аспектам спортивного туризму, який є важливою складовою системи фізичної культури і спорту, зміцнення здоров'я, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей та залучення студентської молоді до участі у змаганнях зі спортивного туризму.

У практиці спортивного туризму норми спілкування і поведінки у туристському гурті є неформальною основою туристсько-краєзнавчої, екологічної діяльності, створюють умови безпеки, достатнього комфорту і виконання задач, що виникають перед туристами.

Ключові слова: туризм, спортивний туризм, політика держави в галузі туризму.

Проблема наукового обґрунтування політики держави в галузі туризму чітко визначені в тих державних документах щодо туризму, які прийняті за останні роки. У Державній програмі розвитку туризму на [1] постає задача наукового обґрунтування туризму. В цьому контексті важливе значення має розробка теоретичних засад спортивного туризму. На наш час в теорії і практиці накопичений певний досвід, що сприяє вирішенню проблеми. Значний вклад у розвиток теорії туризму внесли праці вчених В. К. Федорченка [6, 8, 9,], В. А. Смолія [6], В. С. Пазенка [5, 9], Н. П. Крачило [3], Я. Б. Олійника [4], А. В. Степаненка [4] та інших.

Спортивний туризм в Україні є важливою складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, патріотичного та духовного виховання молоді, зміцнення здоров'я, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом залучення її до участі у змаганнях спортивних туристських походів та інших змаганнях з спортивного туризму. В рамках виду спорту спортивний туризм об'єднує такі його види, як пішохідний, водний, велосипедний, гірський, спелеологічний, лижний, автомобільний та мотоциклетний. В останній час зростає популярність нових напрямів спортивного туризму - екстремального, пригодницького та інших подорожей, проведення комбінованих за видами туризму походів. Розвиваючись на межі спорту і активного дозвілля в природному середовищі, спортивний туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму вітчизняної туристичної галузі шляхом пропаганди відносно дешевого і, одночасно, ефективного відпочинку, а також загальному розвитку туристичної галузі України. Фактично туризм вже став спортивним, але офіційно він мав назву самодіяльного.

В Державній програмі розвитку туризму на 2002 – 2010 роки в п. 24 означені екстремальний та спортивно-оздоровчий туризм. На папері існує різноманіття видів спортивного туризму. Таким чином, можливо визначити що у спортивному туризмі об'єктом дослідження є подорожі (спортивні походи) з активними способами пересування, та змагання з техніки туризму.

Метою спортивної діяльності є виконання нормативів спортивних розрядів, участь і перемога у спортивних змаганнях, досягнення високих спортивних результатів. Метою пізнавальної діяльності є пізнання засобами різних видів туризму навколишнього світу, та самопізнання особистості. Метою рекреаційної діяльності є підтримка організму людини у здоровому фізичному стані, відновлення фізичних і духовних сил людини засобами туризму. Головною формою спортивного туризму є мандрівка або похід. Без

походу взагалі неможливо вести розмову про спортивний туризм. Є похід – є туризм спортивний і спортивно-оздоровчий. Для визначення головних та допоміжних форм спортивного й спортивно-оздоровчого туризму необхідно вибрати критерії цих форм. У спортивному туризмі за визначенням мети її діяльності головним є досягнення туристами високих спортивних результатів та виконання спортивних розрядів. За цими критеріями головними формами є спортивні туристські походи і змагання з техніки спортивного туризму . Спортивний похід – це подорож з використанням активних способів пересування туристів, з подоланням природних перешкод, за визначеним маршрутом, у визначений термін, які проводяться силами й засобами самих учасників, або спеціалізованими організаціями з видів туризму, що входять у Перелік класифікованих спортивних маршрутів України. Підсумком спортивного походу є отримання учасниками розряду з видів спортивного туризму. Стати майстром спорту з техніки спортивного туризму можливо набагато швидше, ніж із спортивних походів. Аналіз розвитку саме цієї форми спортивного туризму показує, що в майбутньому змагання з техніки спортивного туризму можуть відокремитись в самостійні види спорту. Зараз туристські спортивні змагання проводяться з двох видів. Змагання з техніки спортивного туризму – це проходження визначеної дистанції по видам туризму з подоланням перешкод, та виконанням спеціальних туристських завдань. Метою проведення змагань є підвищення технічної та тактичної майстерності учасників. Змагання туристських спортивних походів полягають у командному проходженні туристського маршруту з подоланням природних перешкод різної категорії складності за нормативний час. Метою участі в змаганнях є перемога та виконання спортивних розрядів. Формою організації є чемпіонати. У спортивно-оздоровчому туризмі за визначенням мети діяльності головним є підтримка організму людини у здоровому фізичному стані, відновлення фізичних і духовних сил людини. За цими критеріями головними формами є ступеневі або некатегорійні походи та

туристські табори. Туристські табори – тимчасові, або, постійно діючі бази, які використовуються з метою удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку, рекреації, для підготовки туристів до походів та змагань. До допоміжних форм можливо віднести такі форми спортивно-оздоровчого туризму: прогулянки – доступна й короткочасна форма туризму, прогулянки проводяться з пізнавальною, оздоровчою метою або інтегрованою метою; екскурсії – колективне відвідування визначених об'єктів із пізнавальною метою; туристські зльоти – найбільш масові туристські змагання. В програму зльоту включають декілька змагань із різних видів туризму, а також різноманітні творчі конкурси; експедиції – багатоденні походи, які проводяться з дослідницькою, пошуковою метою. Для них характерно вивчення, дослідження певного маршруту, території, одного чи декількох об'єктів. Головними відмінностями спортивно-оздоровчого і спортивного туризму є різниця в туристському досвіді й кваліфікації учасників і кінцевій меті діяльності. Проведений термінологічний аналіз дає можливість визначити наступні види туризму. Самодіяльний туризм – історична назва спортивного туризму. Спортивний туризм – це специфічний вид туристсько-спортивної діяльності, головною формою якої є спортивний похід або змагання з видів туризму, ці види діяльності спрямовані на випробовування фізичних, психічних, духовних сил людини, удосконалення туристської майстерності, виконання нормативів спортивних розрядів. Спортивно-оздоровчий туризм – це специфічний вид туристсько-рекреаційної діяльності, головною формою якої є поход або туристській табір. Ці види діяльності спрямовані на відновлення фізичних, психічних, духовних сил людини, удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку для підготовки туристів до спортивних походів та змагань. Основою спортивно-оздоровчого туризму є спортивний туризм. Спортивний туризм як об'єднуючий спортивний та спортивно-оздоровчий туризм. Так, в Україні останнім часом проводяться пригодницькі

перегони, які за своїм змістом можливо віднести до екстремального туризму. Головна специфіка спортивного і спортивно-оздоровчого туризму полягає в тому, що вони реалізуються в діяльності, яка проходить у природному і соціальному середовищі. Тому перші мандри треба починати зі свого рідного краю. Спортивний туризм реалізуються в певних видах діяльності. Ці види діяльності завжди в певній мірі взаємодіють між собою. Для організації спортивного туризму потрібен комплексний підхід, який може реалізуватися в специфічній системі діяльності. Виховний вплив на особистість буде значно більшим, якщо у поході у кожного туриста буде туристська та краєзнавча посада. Останні посади мають зв'язок із багатьма навчальними предметами. Саме система туристсько-краєзнавчих посад допомагає здійснити краєзнавчий підхід у навчанні. У практиці спортивного туризму норми спілкування і поведінки у туристському гурті є неформальною основою туристсько-краєзнавчої, екологічної діяльності, створюють умови безпеки, достатнього комфорту і виконання задач, що виникають перед туристами. При дотриманні цього принципу, моральні аспекти формування рис характеру особистості випереджає зростання спортивної майстерності туристів. До моральних норм поведінки туристів під час подорожей треба віднести положення про збереження природи, дружніх відносин до інших туристських груп, а при потребі надання їм посильної допомоги. Важливе місце займає повага до місцевих мешканців, їх звичаїв, традицій, особливості культури. Туристи повинні бути відповідальними за безпеку мандрівки, приймати заходи по ліквідації аварійної ситуації і надавати допомогу іншим туристам.

Література:

1. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29. 04. 02 р. № 583.
2. Закон України «Про внесення змін до закону України» Про

туризм», прийнятий 18.11.2003 р. // Офіційний Вісник України. – 2003.

3. Крачило Н. П. Краєзнавство і туризм: Навч. посібн. / Н. П. Крачило. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.

4. Олійник Я. Б. Теоретичні основи туризмології: Навч. посібн. / Я.Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 316 с.

5. Пазенок В.С. Туризмологія: концепти теорії туризму / В. С. Пазенок // Туризм: теорія і практика. – К. : 2005. – № 1.

6. Смолій В. А. та ін. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух [за заг. ред доктора пед. наук, проф. В. К. Федорченка]. – К. : Слово, 2006. – 372 с.

7. Спортивний туризм. Інф.-метод. зб. – К. : ФСТУ, 2002. – № 3.

8. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В.К. Федорченко, І. М. Мініч. – К.: Дніпро, 2000. – 160 с.

9. Федорченко В. К. Філософія туризму: навч. посібн. / за ред. В. К. Федорченка, В. С. Пазенка. – К. :2004.